

rendszer megszüntetését, hogy ezáltal is a külkereskedelem előmozdítottassék. Ezen határozattal összhangban 1921 május 1-én felülvizsgált vámtarifát léptettek életbe, melyben a legfontosabb szükségleti cikkek vámtételeit jelentékenyen leszállították, a fényüzési cikkek vámtételeit ellenben újabb 100%-kal felemelték. Azonkívül az új tarifa a belföldi iparcikkeket lehetőség szerint védeni törekedett, amennyiben az ilyenmű külföldi áruk vámját az érték 10—30%-ában szabta meg. 1920 március 2-án az alkotmányozó nemzetgyűlés felhatalmazta a kormányt, a be- és kivitel szabályozására. Ezek a felhatalmazások évről évre meghosszabbítottak 1924 július 7-ig, s így a kormány a törvényes szabályokon kívül saját kezdeményezésére új vámtételeket léptethetett életbe. Az 1921—1923. években ez a rendszer a tarifa állandóságára károsnak bizonyult, mert az egyes vámtételeket ez idő alatt nem kevesebb mint 50-szer változtatták, pénzügyi szempontból azonban feladatának megfelelt, mert az 1922. évben a vámtételek felemelése következtében a budget 1.567 millió eszt márka felesleget mutatott fel. De az ország külkereskedelmi összeköttetéseinek szabályozására ez a tarifa nem felelt meg. Midőn 1923-ban a rossz termés és a közép-európai gazdasági válság a kereskedelmi mérleg passzivitásával együtt az eszt márka stabilitását veszélyeztette, a nemzetgyűlés mindenkéfelett a kincstár érdekeinek védelmét tartotta szem előtt. 1923 december 19-én a pénzügyminiszter új vámtarifát léptetett életbe, melynek tételei az eddigiektől kevés eltérést mutattak, azonban aranyfrankban lettek behajtva és a pénzügyminiszter által megállapított árfolyam szerint eszt márkára átszámítva (kezdet-

ben 1 aranyfrank = 75 eszt márka). Az 1923. év passzív kereskedelmi mérlege a behozatal korlátozásának szükségességét tette aktuálissá, mindaddig, míg a kivitel fejlődése a behozatal növelését ismét megengedi. Az 1924 július 3-i rendelettel a pénzügyminiszter az első vámemelést életbeléptette, úgyhogy bizonyos árukra vonatkozólag a díjtételeket (búza, dohány, kőszén, stb.) 75%-kal felemelte. Ez a lépés maga után vonta a népképviselőt bírálattal és 1924 június 14-én törvényt hozott, amely a vámok megállapítása tekintetében a kormánynak adott teljhatalmat túlnyomórészt megszüntette. Július 4-én, pár nappal e törvény életbelépte előtt, a pénzügyminiszter új vámemelést rendelt el (275%-ig), úgy, hogy ez a felemelés behozatali tilalommal volt csaknem egyenlő. A népképviselőt a miniszter által felemelt vámok egy részét már 1924 november 5-én ismét leszállította. Egyébként amióta a kormány elvesztette a vámtarifa önálló megállapításának jogát (1924 július 7.) az eszt vámtarifa mindössze kétszer és akkor is csak kis mértékben változott. Az 1927. év utolsó napjaiban a pénzügyminiszter 27%-kal szállította le a vámtételeket azáltal, hogy az aranyfrank árfolyamát 73 eszt márkában állapította meg.

Adataink szerint az utolsó években Esztorország külkereskedelme kedvező irányban fejlődött. Úgy látszik, hogy ez a kedvező fejlődés az 1924. évi s kezdettől fogva ideiglenesen tervezett vámtételek mérséklését lehetővé teszi, ami az eszt-lett egyseges tarifában már tervbevetett, ha pedig e tarifa életbeléptetése késedelmet szenvedne, úgy a mérséklés kereskedelmi szerződések kötésével lesz megvalósítható.

© IRODALMI SZEMLE ©

Könyvismertetések.

Chronique de livres.

Jordan Károly dr.: Matematikai statisztika.

Charles Jordan: Statistique mathématique.

Természet és technika, matematikai, műszaki és természettudományi könyvgyűjtemény 4. kötete. Budapest, Athenaeum, 1927. 316 l.

Collection de livres mathématiques, techniques et de science naturelle, tome 4. Budapest, Athenaeum, 1927. 316 pages.

Résumé. La *Statistique mathématique* de M. Charles Jordan, agrégé à l'Université des sciences économiques de Budapest, vient de paraître en traduction française, avec une préface de M. d'Ocagne, membre de l'Académie, chez Gauthier Villars (Paris). L'auteur

traite toutes les parties de la méthode de statistique mathématique, ainsi que les formules et leur démonstration, présentant, pour celle-ci, plusieurs nouveaux procédés. En outre, il expose, dans les deux premiers chapitres, les questions appartenant à la théorie générale des nombres. Il attache une grande importance à la théorie des probabilités, estimant que la statistique a pour but d'établir, sur la base des données disponibles, des prévisions sur la fréquence des faits à se produire. Dans sa précieuse étude, il analyse aussi l'application des méthodes de la statistique mathématique.

Jordan Károlynak, a közgazdasági egyetem magántanárának a könyve magyar kiadását némileg megelőzően kisebb eltérésekkel francia nyelven is megjelent, „Statistique Mathématique” címen, Gauthier Villars, Paris, kiadásában és M. d’Ocagne, a francia Akadémia tagjának előszavával. Jordan kizárólag a statisztika matematikai részével foglalkozik. Nem csodálatos, hogy francia kiadó is szívesen vállalkozott a jeles mű kiadására, mivel a francia, de a többi világnyelvek irodalma is meglepően szegény az olyan rendszeres és részletes munkákban, amelyek a statisztika matematikai módszereinek minden részletét feldolgozva, nem csupán az alkalmazandó formulákkal ismertetnek meg, hanem azoknak — egyébként túlnyomórészt folyóiratcikkekben szétszórt — levezetéseit is tartalmazzák. A magyar kiadásnak pedig különösen örülnünk kell, mert ilyen, vagy hasonló jellegű mű magyar nyelven eddig egyáltalában nem jelent meg.

Jordan *matematikai* statisztikai tankönyvet írt. A matematikára való utalás a mű címében nemcsak azért indokolt, mert a könyv csak azok számára érthető, akik a magasabb matematikában teljesen otthonosak és egyúttal annak formanyelvének olvasását megszokták (a könyv tartalma ugyanis úgyszólván kizárólagosan matematikai formulákból és levezetésekből áll), hanem egyúttal azért is, mert a jelenségek megfigyelésének és összeszámlálásának a statisztika számára igen fontos, és a közkeletű tankönyvek bármelyikében igen behatóan tárgyalt módjaival egyáltalában nem foglalkozik. Ezt a könyvet valóban nem szabad a megszokott statisztikai kézikönyvek mértékével mérni. Azok többnyire a statisztikai feldolgozás során hasznosítható képleteket közlik, — leírják azok előnyeit és hátrányait, vázolják alkalmazási területeket, hasznosításuknak lehetőségeit — de matematikai igazolásuknak viszonylag csak kis teret tartanak fenn. Jordan művének a felépítése éppen elmentés. A matematikai levezetések veszik igénybe a könyv nagyobbik részét. Ezeknek a levezetéseknek rendszeres összegyűjtése nem csupán a matematikusok számára bír jelentőséggel, mert ismeretük a statisztikus számára is új fényt gyújthat és sok, egyébként homályban maradó megismerésre vezetheti rá, bár a képletek megfelelő gyakorlati alkalmazásához a matematikai levezetésekre nincs is feltétlenül szüksége.

A rendkívül nagy tudásról tanuskodó könyv többet nyújt a vonatkozó eddigi ismeretek összefoglalásánál. Jordan több új bizonyítási eljárást is bemutat, amelyek egynémelyikéről M. d’Ocagne a francia kiadáshoz írt, az egész munkát rendkívül magasztaló előszavában igen elismerően nyilatkozik. Különösen a függvényeknek polynomok segítségével való sorbontása körüli új eljárások (283.

és 297. lap) és a legkisebb négyzetek módszerének új változata (291. l.) jelentősek.

Jordan a szorosan vett matematikát is jelentősen fejlesztette. Nagyszámú, a legkülönbözőbb országok matematikai folyóirataiban megjelent és e könyvben idézett dolgozatain kívül meg kell emlékezni a francia kiadás két első fejezetéről is, amelyek a magyar kiadásban jóval rövidebbek. Ez a két első fejezet „Notions du calcul des différences finies” és „Notions d’Analyse” címen az általános számelméletbe tartozó kérdésekkel foglalkozik s — ismét M. d’Ocagne tanúsága szerint — azt rendkívül nagyértékű új levezetésekkel gazdagítja. E fejezetek tartalmának eredetisége és abszolút értéke indokolja, hogy Jordan azokat művébe beleillesztette, a szorosan vett statisztikai módszerekkel azonban már csak lazább kapcsolatban vannak, bár tartalmuk a statisztikai sorok zavaró tényezők hatásától való megtisztítását és általánosítását is szolgáló interpoláció eljárásaiba is bevezet.

Jordan egyébként a statisztikai módszereket többé-kevésbé a valószínűségelmélet különleges alkalmazásának tekinti s ennek megfelelően a statisztika célját is abban látja, hogy a jövőben előforduló események gyakoriságát a múlt adatai alapján előzetesen megállapítsa. A statisztika céljának ilyen körülírása szükségképpen a statisztikusok egyik iskolájának ellenmondását váltja ki. Nézetem szerint azonban Jordan definíciójának fogyatékosága nem az, hogy a jövőre való következtetés a múlt adatai alapján nem volna lehetséges, hanem csupán az, hogy túlszűk. Maga Jordan meggyőzően bizonyítja, hogy a valószínűségszámításnak igen is van helye a statisztikában. De mindamelllett azt is el kell ismerni, hogy a multban megfigyelt, tapasztalt jelenségeknek leegyszerűsített adatokkal való jellemzése a jövőre való következtetés célzata nélkül is ugyancsak a statisztika feladata.

Mindent összefoglalva, Jordan könyve a statisztika matematikai módszereinek végső indokai-való megismertetésének célját kiválóan szolgálja. Amellett nem kompiláció, hanem sok eredetit is tartalmaz. A matematikai levezetések elvont tárgyalását a nyert eredményeknek különböző tárgykörökből vett példákon való alkalmazása színesíti, úgyhogy a mű a matematikai statisztikai módszerek gyakorlati alkalmazásába is bevezet. Egy dolgról nem tájékoztat azonban a könyv, — amit ténymegállapításként, távolról sem kifogásként regisztrálok — arról, hogy a matematikai statisztikai módszereknek gyakorlati alkalmazása mikor válik aggályossá annak következtében, hogy a feldolgozandó adattömeg — miként pl. a gazdasági statisztikában, de a népesedési statisztikában is elég gyakran — nem tipikus jelenségre vonatkozik.

Jordan könyve sok olvasóra nem számíthat: mégis ritka értékes, nagybecsű munka.

Varga István dr.

Teleszky János dr.: A magyar állam pénzügyei a háború alatt.

Jean Teleszky: Les finances de l'Etat hongrois pendant la guerre.

Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, a Carnegie alapítvány kiadványai sorában, 1927. 428 oldal

Edition de l'Académie Hongroise des Sciences, publications de la fondation Carnegie. 1927. 428 pages.

Résumé. Parmi les publications de la fondation Carnegie, a paru récemment une étude importante de M. Jean Teleszky, ancien ministre hongrois des Finances: *Les finances de l'Etat hongrois pendant la guerre.* L'intérêt de l'ouvrage est accru par le fait que pendant une grande partie de la guerre, l'auteur a été à la tête des finances. Mettant en lumière, d'une manière absolument objective, plusieurs faits inconnus jusque-là et exposant en détail toutes les circonstances importantes au point de vue financier, l'étude constitue une des meilleures sources pour l'histoire financière de la guerre.

*

Azoknak a munkáknak a sorában, melyek a magyar állam háborús gazdálkodását vannak hivatva megvilágítani, kiváló hely illeti meg Teleszky János terjedelmes tanulmányát. A szerző illusztris személye magában véve is elegendő arra, hogy művére irányítsa a figyelmet, hiszen a háború nagyobb részében, 1917. júniusig ő volt, mint pénzügyminiszter, a magyar állam pénzügyeinek felelős vezetője. A mű megírására a Carnegie-békealapítvány felszólítására vállalkozott és mint könyvéhez írt előszavában mondja, igyekezett a legnagyobb tárgyilagossággal úgy kezelni az összes kérdéseket, mintha azok alakulásában semmi része sem lett volna. Ez a teljes objektivitásra való törekvés végigvonul az egész munkán és mint forrásmunkának gazdaságtörténeti értékét nem csekély mértékben emeli.

Az egész mű hét, meglehetősen terjedelmes fejezetre oszlik. Az első azt a pénzügyi helyzetet ismerteti, melyben Magyarország a háború kitörése idején volt és beszámol azokról az aggasztó jelenségekről, melyek az állami pénzügyek terén Magyarországon már a háborút megelőző években is mutatkoztak s kimutatja, hogy dacára a költségvetések látszólagos egyensúlyának, a deficit réme, melyet a kilencvenes évek elején Wekerle energikus pénzügyi rendszabályainak sikerült kiküszöbölnie, ismét megjelent a magyar költségvetésben: 1913-ban — a zárszámadás szerint — a valódi

hiány meghaiadta a negyedmilliárd koronát. Nem sokkal kevesebb tényleges hiánnyal kellett számolnia az 1914/1915. évi előirányzatnak sem, melynek számadatait persze halomra döntötte a háború kitörése.

A mű gerince tulajdonképpen a II. és a III. fejezet, melyekben az állami kiadások és bevételek háborús alakulása nyer ismertetést és itt a legkimerítőbben fel van sorolva és leírva minden jellemző momentum, mely ezekkel összefügg. A zárszámadásokból már ismeretes összecszerű kimutatókon kívül behatóan ismerteti a szerző az állami kiadások és bevételek háborús alakulásával összefüggő összes kérdéseket, kitérve a pénz értékének és vásárlóképességének alakulására is és különösen nagy figyelmet szentel az osztrák-magyar monarchia két állama közös háborús kiadásainak, megemlékezvén a hadvezetőségnek a háború befejeztével kiegyenlítettlenül maradt tartozásairól, követeléseiről és megmaradt készleteiről. A bevételek részletezése kiterjed arra is, hogy a pénz külföldi árfolyamértéke, illetőleg első vásárlóképessége alapján aranykoronákra, illetőleg indexkoronákra átszámítva mennyi volt a háborús állami bevételeknek és kiadásoknak valódi értéke. A következő fejezetben az állami hitelügy van ismertetve és itt különös érdeklődésre tarthat számot az a rész, mely az osztrák-magyar banknak a monarchia két állama részéről való igénybeviteléről szól. A jegybank és a pénzrendszer közössége folytán a két állam kormánya csak paritásosan vehetett fel kölcsönt a banktól. 1916. végéig az igénybevitel — a kvóta szerint — valóban paritásos volt, innen kezdve azonban az igénybevitel tekintetében lényeges és a háború végéig állandóan fokozódó eltolódás állott be és az osztrák igénybevitel sokkal nagyobb volt, mint magyar részről. A háború befejeztekor Ausztria tényleg 25 milliárd koronát vett igénybe a jegybanktól, Magyarország ellenben csak 9·9 milliárd koronát, holott a kvóta szerint Magyarországra 14·3 milliárd korona esett volna. Ausztria tehát Magyarország rovására fokozottabb mértékben rontotta a közös pénz értékét.

Kimerítően ismerteti ezután a szerző a háborús adópolitikát és egy fejezetet szentel a háborúnak a pénzpiacra gyakorolt hatásának is.

Teleszky munkája mindenképpen nagy nyeresége e téren gazdagnak éppen nem nevezhető gazdasági irodalmunknak és nemcsak a szakember fogja értékes forrásműként felhasználni, hanem érdekesen csoportosított adataival és tömör, tárgyilagossággal a nagyközönség széles rétegei számára is az érdekes olvasmány vonzóerejével bír.

Sz. Gy. dr.